

Phenomena of Health and Illness in the Context of Existential Medicine

UDC: 101.1:316.3

DOI: <https://doi.org/172547>**Nesprava Mykola**Dr.Sc., Prof., <https://orcid.org/0000-0003-0415-1837>, n.nesprava@gmail.com*Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)***Abstract.**

Relevance. Modern society has a demand for personalisation of medicine. The existential dimension should be incorporated into medical theory and practice to meet the need of society to 'humanise' medicine. The concept of 'existential medicine', which emerged in the last quarter of the twentieth century, is gradually spreading in Western scientific thought. However, this concept and its approaches to health and illness are poorly understood in national science. The purpose of the study is to explicate the key provisions of existential medicine, in particular its approaches to the phenomena of health and illness.

Results. The basis for the existential approach in medicine was developed during many years of meetings between M. Heidegger and Swiss psychotherapists in Zollikon. M. Boss presented his vision of the principles of existential medicine based on the materials of these meetings. The concept of existential medicine is further developed by contemporary researchers P. Wilberg, K. Aho and others. Existential medicine looks not so much for the causes or symptoms of an illness as for its meaning and is a 'field-awareness medicine'. Within each field there are 'primordial phenomena' that cannot be reduced or explained by physical phenomena. Diseases should be considered as 'primordial phenomena', i.e. as meanings that only 'become visible' through specific manifestations. Health is the ability of existence to realize its 'being potential' through the body. In this way, what is traditionally considered a disease may well turn out to be either a part of a healthy state or a condition for the transition to it.

Conclusions. The author of the article finds that the current state of medicine and the existing dissatisfaction with reductionist approaches to its implementation cause the need for 'personalised' medicine, a promising option of which is existential medicine. The author of the article explicates the terminology and key ideas of existential medicine, in particular, its approaches to the phenomena of health and illness.

Keywords: existence, existential psychotherapy, phenomenology, logotherapy, M. Heidegger, health, illness, holistic approach, philosophy of medicine

Феномени здоров'я і хвороби у контексті екзистенціальної медицини

Несправа Микола*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна).***Анотація.**

Актуальність. У сучасному суспільстві формується певний запит на персоналізацію медицини. Включення екзистенціального виміру людської самості в медичну теорію і практику відповідатиме потребі суспільства в «олюдненні» медицини. У останній чверті XX століття виникає концепція «екзистенціальної медицини», яка набуває поступового поширення у західній науковій думці. Проте у вітчизняній науці ця концепція та її підходи до питань здоров'я і хвороби є мало вивченими. Метою дослідження є експлікація ключових положень екзистенціальної медицини, зокрема її підходів до феноменів здоров'я і хвороби.

Результати. Основу для екзистенціального підходу в медицині було вироблено під час багаторічних зустрічей М. Гайдеггера зі швейцарськими лікарями-психотерапевтами в Цолліконі. За матеріали цих зустрічей М. Босс виклав своє бачення принципів екзистенціальної медицини. Подальший розвиток концепція екзистенціальної медицини набуває у сучасних дослідників П. Вілберга, К. Аго та ін. Екзистенціальна медицина шукає не стільки причини або симптоми хвороби, скільки її сенс і є «медициною полів усвідомленості». Усередині кожного поля усвідомленості є «первинні феномени», які не можуть бути редуковані або пояснені за допомогою фізичних феноменів. Хвороби мають розглядатися як «первинні феномени», тобто як смисли, які лише «стають зримими» через конкретні прояви. Здоров'я полягає в здатності екзистенції реалізовувати свій «буттєвий потенціал» за допомогою тіла. У такий спосіб те, що традиційно вважається хворобою, цілком може виявитися або частиною здорового стану, або умовою переходу до нього.

Висновки. З'ясовано, що сучасний стан медицини та наявна незадоволеність редукціоністськими підходами до її реалізації викликають потребу у «персоналізованій» медицині, перспективним варіантом якої є екзистенціальна медицина. Експліковано термінологічний апарат та ключові ідеї екзистенціальної медицини, зокрема її підходи до феноменів здоров'я і хвороби.

Ключові слова: екзистенція, екзистенціальна психотерапія, феноменологія, логотерапія, М. Гайдеггер, здоров'я, хвороба, цілісність, філософія медицини

Вступ.

Гуманітарні науки набувають все більшого значення у сучасних дебатах з філософії медицини, так як у суспільстві формується певний запит на персоналізацію медицини. З одного боку, пацієнти очікують більш особистого, олюдненого підходу з боку лікарів, з іншого – медична індустрія може запропонувати лише більш «точне» застосування медичних технологій, які мають на меті побудову для кожного пацієнта персональних профілів (генетичного, імунологічного тощо) та організацію профілактики й лікування відповідно до цих профілів, що не відповідає глибинним запитам і потребам суспільства в «олюдненні» медицини.

Саме поняття «персоналізації» медицини вочевидь потребує додаткового філософського прояснення й обґрунтування, так як у сучасній науковій думці «персоналізацію» медицини здебільшого відносять до біологічної природи. Це в першу чергу пов'язано із завершенням міжнародного науково-дослідницького проекту «Геном людини» (The Human Genome Project), який дозволив вченим починаючи з 1990 по 2022 рік розшифрувати 100% геному людини, що відкриває перспективу для значних новітніх успіхів у медицині та біотехнологіях.

Очевидно, геном є найважливішим матеріалом та інструментом для організму, але не механічно виконуваною «програмою» життєдіяльності, а отже, навіть у біологічній площині потрібно шукати «персону», або «самість», на глибшому рівні. На додачу до біологічної «самості» сучасні дослідники надають важливого значення також «соціальному» та психологічному вимірам. Проте, слід також зазначити, що біологічний, соціальний і психологічний виміри, ані окремо, ані взяті разом, не охоплюють «саму людину», індивідуальність, що існує у світі. Чи можна ефективно лікувати людину, звертаючи лікування тільки до її зовнішніх, похідних проявів? За певних поранень і розладів, що мають явні зовнішні причини, можна сподіватися на певний успіх, але за будь-якого складнішого системного розладу розуміння того, що таке «людина» і що для неї значить «бути людиною», «бути у світі», «бути здоровою» виявляється необхідною умовою ефективного лікування, не кажучи вже про профілактику та запобігання хворобам. Лише включення цього екзистенціального виміру людської самості в медичну теорію і практику відповідатиме потребі суспільства в «олюдненні» медицини. Відповідно відомий заклик Гіппократа «лікувати людину, а не хворобу» у XXI столітті не може бути реалізований без звернення до справді людського в людині – її екзистенції.

І хоча вчення екзистенціалізму вже має значні паростки та відповідне осмислення на тлі психоаналізу і психотерапії (Boss, 1963; Frankl, 1970), водночас значення даного вчення для медицини загалом осмислювалося набагато менше. Тому

виникнення у останній чверті XX століття і сучасне поступове поширення у західній науковій думці концепції «екзистенціальної медицини» виявилось евристично актуальним. Слід зазначити, що у вітчизняній літературі концепція екзистенціальної медицини та її підходи до питань здоров'я та хвороби є мало вивченими, що відкриває перспективу для даного дослідження. Метою статті є експлікація ключових положень екзистенціальної медицини, зокрема її підходів до феноменів здоров'я і хвороби.

Аналіз попередніх публікацій. Основу для екзистенціального підходу в медицині було вироблено під час багаторічних (1959-1969) зустрічей М. Гайдеггера зі швейцарськими лікарями-психотерапевтами в Цолліконі. Матеріали цих зустрічей були зібрані, відредаговані та видані швейцарським психологом і психоаналітиком М. Боссом у томі «Цолліконських семінарів» (Heidegger, 1987). За аналогією з «екзистенціальним психоаналізом» цей новий тип медицини було названо «екзистенціальною медициною». Її відмінною рисою, згідно з М. Боссом, є прагнення враховувати під час лікування не тільки біологічні, психічні та соціальні аспекти людської природи, а й «людину як таку», в її екзистенціальному вимірі.

М. Босс, осмислюючи теоретичні підсумки Цолліконських семінарів, виклав своє бачення принципів екзистенціальної медицини (Boss, 1971; 1979). Після книг М. Босса тривалий час поняття «екзистенціальної медицини» залишалося витісненим на периферію уваги як у медичних, так і у філософських дослідженнях. Сам М. Босс у Цолліконських семінарах розглядає це витіснення як прояв психоаналітичного явища «опору», а редуccionістський підхід у медицині як прояв психічного розладу західної технічної цивілізації. І лише на початку XXI століття, обговорення екзистенціальної медицини активно поновлюється. Група дослідників на чолі з П. Вілбергом активно поширює ідеї екзистенціальної медицини (Wilberg, 2003; Broom, 2007) і зокрема розгляд крізь призму екзистенціальної медицини феноменів хвороби і здоров'я. Як і М. Босс, П. Вілберг вважає редуccionістський підхід у медицині вираженням психічного розладу, зумовленого «невідокремленим модусом екзистенції» західної цивілізації за умов капіталізму: «Ідея остаточного викорінення всіх хвороб за допомогою маніпуляцій із нашою ДНК має на меті усунути всі соматичні й поведінкові вирази стресу, дистресу та хвороби, породжені самим капіталізмом» (Wilberg, 2003, p. 89).

В руслі сучасного поширення ідей екзистенціальної медицини також заслуговує на увагу колективна монографія «Екзистенціальна медицина. Нариси здоров'я і хвороби», надрукована за редакцією К. Аго (Aho, 2018), яка спрямована на спільноту філософів у межах медичної гуманітаристики або

філософії медицини. Автори торкаються вражаючого спектру філософських та медичних дисциплін. Книга складається з чотирьох частин: по-перше, нові течії в екзистенціальній психіатрії; по-друге, феноменологія тривоги, болю і смерті; по-третє, етика, медикалізація і технології та по-четверте, екзистенціальне здоров'я. Збірка є певним запрошенням долучитися до подальшого дослідження питань феноменології та екзистенціальної медицини і знайти нові можливості для філософії медицини в рамках цих традицій.

Щодо вітчизняної наукової літератури, то як уже зазначалося раніше, концепція екзистенціальної медицини є малодослідженою, хоча питання екзистенціального виміру психологічної, психотерапевтичної та медичної сфер активно розробляється. Зокрема, вітчизняні науковці досліджують: екзистенціальний психоаналіз як нову методологію пізнання сутності людини (Сторіжко, 2019); філософські контексти екзистенціальної психотерапії (Карпова, & Солоділова, 2022); розуміння психотерапії як екзистенціального вибору (Башмакова, 2015); психотерапію екзистенційної провини як засіб збереження психологічного здоров'я особистості (Терлецька, 2023); психотерапія екзистенціальних криз (Філатова, & Чугунов, 2010) та установку на життя як фактор збереження фізичного та психічного здоров'я в умовах екзистенціальної загрози (Оніщенко, & Тімченко, 2011); розкриття феномену здоров'я, репрезентованого як екзистенція та онтологія (Федорець, & Клочко, 2019); холистично-екзистенційний вимір людського буття у співвідношенні категорій «здоров'я» – «хвороба» (Висоцька, & Романенко, 2021).

Отже, філософське осмислення загально-теоретичних, методологічних та етичних питань екзистенціальної медицини вже кілька десятиліть розвивається на Заході і потребує відповідної експлікації у вітчизняному науковому просторі.

Результати дослідження.

«Екзистенціальна медицина», яку П. Вілберг називає «медичною полів усвідомленості» (field-awareness medicine), одночасно є феноменологічною і герменевтичною за своїм характером: вона шукає не стільки причини або симптоми хвороби, скільки її сенс. Шукати сенс, згідно з П. Вілбергом, неможливо на тому самому плані усвідомленості, на якому перебуває предмет осмислення. Як пише П. Вілберг: «Феномени, які з'являються в полі усвідомленості, не можуть бути редуковані або причинно пояснені відсиланням до інших феноменів, які являють себе в тому самому полі. Наприклад, чудовисько з нічного кошмару не можна пояснювати, виходячи з інших об'єктів або подій усередині цього ж кошмару» (Wilberg, 2003, p. 40).

Спроба пояснити хворобу фізичними і навіть психічними причинами, на думку П. Вілберга, нічим не краща за таке пояснення персонажа кошмару

іншими об'єктами того ж страшного сну. Хвороба – не «об'єкт» світу, зовнішнього чи внутрішнього, це феномен на плані усвідомленості, тож для її розуміння й пояснення потрібно вийти за межі того плану усвідомленості, на якому виявлено переживання хвороби.

Отже, розуміння екзистенціальної медицини П. Вілберга ґрунтується на його розумінні феноменології як науки про «поля усвідомленості» (fields of awareness). Зупинимось більш детально на тому, що П. Вілберг розуміє під «полями усвідомленості».

В першу чергу даний ключовий термін доцільно з'ясувати через порівняння з гайдеггерівськими ідеями, які є витоками екзистенціальної медицини. Слід зазначити, що М. Гайдеггер не любив уживати термін «свідомість». Відповідно вілбергський термін awareness, на перший погляд, не виражає адекватно гайдеггерівських ідей. Принципова відмінність полягає в тому, що у М. Гайдеггера екзистенція складається не з «усвідомленості», а з можливостей, які володіють онтологічною реальністю незалежно від того, чи усвідомлюються вони, чи будуть узагалі колись усвідомлюватися, чи були вони усвідомлені колись у минулому. Але якщо мати на увазі цю важливу поправку і під «полем усвідомленості» П. Вілберга розуміти «буттєве поле можливостей», то всі його міркування про хвороби, здоров'я та про підґрунтя «екзистенціальної медицини» зберігають своє значення також і з погляду «екзистенціального аналізу» М. Гайдеггера.

Подібно до того, як М. Гайдеггер і М. Босс у Цолліконських семінарах визначали тіло як «жест» (Gebärde) екзистенції, П. Вілберг визначає тіло як «метафору» справжньої людини: якщо я почуваюся обмеженим на онтологічному рівні, моє тіло «метафорично» виразить цю обмеженість утрудненнями в диханні та скутістю м'язів. Тому, будь-яка хвороба має насамперед розглядатися як вторинне вираження якихось відхилень у способі екзистенції, реальність яких належить до рівня смислів, відповідно у П. Вілберга – «полів усвідомленості».

Усередині кожного поля усвідомленості, як вважає П. Вілберг є «первинні феномени» (primordial phenomena), які не просто дано в цьому полі, а безпосередньо присутні, або «висвічуються», у ньому. Первинні феномени не можуть бути редуковані або пояснені за допомогою фізичних феноменів. Ми не тому розуміємо слова, що чуємо, як вони вимовляються або бачимо їх написаними на папері, і наш мозок потім «інтерпретує» їх як фізичні феномени. Ми розуміємо слова, оскільки, як свідомі істоти, ми вже мешкаємо у світі смислу, з якого виникають слова (Wilberg, 2003, p. 41).

У такий спосіб, хвороби, у своєму явищі дані як симптоми, мають розглядатися як «первинні феномени», тобто як смисли, які лише «стають зримими» через конкретні прояви. Аналізувати

фізичні та психічні причини симптомів хвороби, за П. Вілбергом, – все одно що, почувши крик «Рятуйте!», піддавати його лінгвістичному, граматичному, синтаксичному та іншим видам аналізу, не намагаючись, власне, почути заклик про допомогу.

Звернемо увагу, що П. Вілберг заперечує «мілітаристські метафори», які визначають наше ставлення до організму, здоров'я і хвороб, якот: «захисні сили», «вторгнення хвороботворних організмів» тощо. Як підкреслює П. Вілберг, організм постійно використовує у своїх інтересах (точніше, в інтересах екзистенції) безліч мікроорганізмів і різних чинників середовища, які мають різний ступень узгодженості. Неможливо провести чітку межу між «я» і «не-я», «дружніми» і «ворожими» мікроорганізмами і факторами середовища. Тому здоров'я полягає не у відсутності або придушенні «ворожих» чинників, а в здатності екзистенції реалізовувати свій «буттєвий потенціал» за допомогою тіла. У такий спосіб те, що традиційно вважається «хворобою», цілком може виявитися або частиною здорового стану, або умовою переходу до нього.

Отже, на думку П. Вілберга, у будь-якому разі, зіткнувшись зі стражданням, необхідно зрозуміти сенс хвороби як «знаку» або «метафори» процесів, що відбуваються на рівні екзистенції, на плані смислів.

Як зазначає П. Вілберг, якщо в людини горить одяг або в неї в пальці скіпка, то, вочевидь, спершу потрібно загасити вогонь і витягти скіпку, а потім уже намагатися розшифрувати біль як «метафору», надіслану нашою екзистенцією. Те саме можна застосувати і до решти хвороб: насамперед потрібно змінити умови, відповіддю на які став прояв хворобливих симптомів. Відомо безліч випадків, коли важкі ступені онкологічних захворювань «проходили самі» після того, як людина радикально змінювала спосіб життя. Але для багатьох із нас, наголошує П. Вілберг, набагато легше померти, ніж змінити своє життя і ставлення до нього. І лише після того, як очевидно хвороботворні зовнішні чинники усунуто, можна намагатися на рівні смислів читати «послання екзистенції», які виявлені нам через тіло та його стани.

Більш сучасна збірка «Екзистенціальна медицина» (Aho, 2018) також містить акцент на хворобах, які зазвичай вважаються соматичними і у такий спосіб намагається вивести екзистенціальну медицину за межі психіатричної сфери. У своїх статтях кілька авторів використовують відоме феноменологічне поняття тіла як «я можу», яке зазвичай асоціюється зі здоровим тілом. Взагалі феноменологія з її фокусом на людському досвіді та довгою історією інтересу до хвороби як межового випадку людського існування виявляється традицією, яка може багато чого запропонувати в цьому контексті.

Одне з основних феноменологічних спостережень у згаданій збірці щодо досвіду хвороби полягає в

тому, що страждання часто пов'язане з порушенням звичного способу життя, а разом з ним і з розривом довіри до деяких або багатьох елементів існування (нашого тіла, світу, майбутнього і т.д.), які зазвичай були дорефлексивною частиною нашого життя. Намагаючись зрозуміти цей розрив, дослідники використовують гайдеггерівський зв'язок між способом буття (das Man) і тривогою, яка не є бажаним способом існування, що видно з отождолення її із хворобою.

У нарисах Ш. Галлагера, М. Куша, М. Реткліфа, Н. П'ємонте та Е. Ремсі (Aho, 2018) хворобу розглянуто через ознаки порушення звичного життя. Дж. Руссон і К. Якобсон виявляють автентичність через тривогу як позитивний потенціал у захворюванні, як момент для пацієнтів «прийняти реальність свого життя» (Aho, 2018, р. 201). Подібним чином Т. Вільямс і Х. Карел міркують про тривогу як про можливість повернути існування як власне (Aho, 2018, р. 154). В обох випадках існує схильність до того, що екзистенціальне здоров'я – це щось, що можна відокремити від фізіологічного здоров'я або навіть протиставити йому, тобто ідея про те, що серйозну хворобу можна розглядати як потенціал для відновлення справжнього життя, щоб пацієнти могли екзистенційно покращитися навіть у випадках, коли біомедичні засоби лікування відсутні.

Цю дещо «романтичну» ідею хвороби як екзистенційних лік від посередності Н. П'ємонте та Е. Ремсі розглядають з більш скептичної точки зору у нарисі «Здоров'я, як зламаний молоток, або дивне бажання змусити здоров'я зникнути». Вони пишуть: «може статися так, що хтось просто «не готовий». Хвороба – і втома, нудота, біль і слабкість, які можуть її супроводжувати – є обтяжливою, і додавання до цього очікування, що потрібно чесно зіткнутися зі своєю скінченністю та дозволити їй змінити мене, може бути просто занадто великим» (Aho, 2018, р. 213). У своєму есе щодо екзистенціальних уявлень про здоров'я вони критично досліджують героїчний ідеал розриву з «самим собою» через серйозну хворобу, щоб отримати самотню автентичність. Вони припускають, що самотність під час хвороби – це не обов'язково те, до чого потрібно прагнути, і історія про «знаходження себе» в труднощах сама по собі може стати символічною фігурою, яка нагадує das Man (неавтентична роль, яка живе більше зовнішніми очікуваннями, ніж самовизначенням) (Aho, 2018, р. 214).

Наголошуючи на зауваженні М. Гайдеггера, що автентичність – це не розрив, а модифікація das Man (Aho, 2018, р. 215), Н. П'ємонте та Е. Ремсі показують центральну роль das Man (а не його неавтентичності) в інтерпретації, прийнятті рішень чи навіть розумінні світу, у який нас закинуто. Вони стверджують, що екзистенціальне здоров'я – це не питання розриву з das Man, а відновлення більш автентичної

приналежності, яка пов'язана не лише з хворобою. Тому неможливо вважати, що або екзистенційне здоров'я має бути важливішим за біомедичне, або навпаки. Питання полягає в тому, щоб шукати шляхи розуміння індивідуального життя пацієнта і сенсу цього життя для нього, одночасно знаходячи способи зробити екзистенціальну медицину і біомедицину співучасниками здоров'я людини.

У контексті екзистенційної медицини феномени здоров'я і хвороби набувають глибшого значення, що виходить за межі суто біологічних або психологічних пояснень. Віктор Франкл, засновник логотерапії, наголошує, що людина живе в трьох вимірах – соматичному, психічному і духовному, і саме духовний вимір є визначальним для людської природи. Ігнорування цього виміру може призвести до хибної інтерпретації духовних страждань як виключно психопатологічних проявів. В. Франкл застерігає: «Занепокоєння сенсом свого життя не обов'язково є ознакою захворювання чи неврозу... Правильний діагноз може поставити лише той, хто зрозуміє духовний світ людини» (Frankl, 2023, р. 9, 10). Саме тому лікар, особливо психіатр, не має права редукувати проблему сенсу до виключно психологічного рівня, адже багато пацієнтів звертаються з питаннями, які належать до площини філософської та екзистенційної. Медичне пізнання, що претендує на цілісність, має враховувати духовний вимір людини як невіддільну складову здоров'я.

Підсумовуючи, відмінні риси екзистенціальної медицини можна експлікувати в таких ключових положеннях.

По-перше, справжнє існування людини як екзистенції належить до плану смислів. Людина має розглядатися як цілісне й неподільне свідоме існування (екзистенція), що не зводиться до біологічних, психічних (психологічних) і соціальних проявів, так само як і до їхньої суми. Так як, тіло людини є прямим вираженням її екзистенції, тому все, що відбувається з людиною на рівні смислів, безпосередньо виражається у станах її тіла.

По-друге, явища хвороби та страждання також розглядаються як події, реальність яких належить до плану смислів. Хвороба – це насамперед ураження «тіла можливостей» людини, це неможливість, через зовнішні чи внутрішні причини, у повноті реалізовувати «власні можливості», тобто можливості бути і ставати самим собою. Розуміння симптомів хвороби як знаків подій, що відбуваються на рівні екзистенції, є необхідною, хоча не завжди достатньою, умовою ефективного лікування. В екзистенціальній медицині автентичність, через її зв'язок із позитивним виходом із хвороби, пов'язується з екзистенціальним здоров'ям. Якщо хвороба має не лише зовнішні причини (поранення, травма, отруєння), то спроба усунути зовнішні прояви хвороби без розуміння її як знаку «екзистенціального розладу» лише поглибить

стан людини як екзистенції; для тіла наслідком буде ослаблення імунітету та постійне повернення хворобливих симптомів у дедалі важчій формі. Також і «екзистенціальне страждання», якщо воно не зрозуміле як таке й не усунене, то ураження може охопити біологічне, психічне та соціальне вираження екзистенції.

Усвідомлення та реалізація особистісного сенсу життя відіграє ключову роль у процесі цілення, що особливо важливо в роботі з пацієнтами, які переживають екзистенційну кризу. Як зазначає Е. Лукас, «у сфері душевного здоров'я до найсильніших захисних чинників належить внутрішня реалізація смислу», а отже, «будь-яка допомога у знаходженні смислу та його реалізації сприяє процесу одужання» (Lukas, & Schönfeld, 2020, р. 13).

Висновки.

З'ясовано, що сучасний стан медицини та наявна незадоволеність редукціоністськими підходами до її реалізації викликають потребу у «персоналізованій» медицині. Прагнення включити в поле розгляду медицини людину саме як людину у західній філософсько-науковій думці дало початок «екзистенціальній медицині», передумовами виникнення якої є «екзистенціальний аналіз» М. Гайдеггера і М. Босса.

Узагальнено доробок сучасних мислителів (П. Вільберг, К. Аго та ін.), які запрошують науковців розширити та обговорити концепції та методи, запропоновані феноменологічною та екзистенціальною традицією у світлі відродженого інтересу до осмисленого життя та людських стосунків. Визначено, що основоположною ознакою екзистенціальної медицини є розуміння людини як цілісної свідомої присутності, яку не можна звести до своїх біологічних, психічних і соціальних проявів.

Експліковано термінологічний апарат екзистенціальної медицини, зокрема термін «поле усвідомленості», під яким можна розуміти «буттєве поле можливостей», усередині якого є «первинні феномени», тобто як смисли, які лише «стають зримими» через конкретні прояви. Справжнє існування людини як екзистенції належить до плану смислів. Зовнішні симптоми, як і саме тіло людини, – лише знаки, що виражають спосіб екзистенції, її «власні» і «невласні» модуси. У такому розумінні хвороби мають розглядатися як «первинні феномени».

Уточнено, що, з точки зору екзистенціальної медицини, хвороби за своїм змістом є «розладами екзистенції», які слід усунути насамперед, щоб полегшити лікування і забезпечити ефективну реабілітацію. В екзистенціальній медицині автентичність, через її зв'язок із позитивним виходом із хвороби, пов'язується з екзистенціальним здоров'ям.

Отже, екзистенціальна медицина не замінює всю наявну медицину, але доповнює її та олюднює,

тобто повертає її на ґрунт реальності людського існування, так як завдання будь-якої медицини – допомога людині, а не окремо тілу, душі, сім'ї або суспільству. У такий спосіб, суттєве значення екзистенціальна медицина може мати як превентивна медицина, адже своєчасне виявлення й усвідомлення «екзистенціальних розладів» усує «буттєві

підстави» хвороб, як у їхньому біологічному виразі, так і в психічному, і в соціальному.

Дана робота відкриває перспективу для подальших досліджень «превентивної» медицини, здатної допомогти людині наповнити своє життя світлом усвідомленості та енергією смислу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Башмакова, О.В. (2015). Психотерапія як екзистенціальний вибір. *Актуальні проблеми психології*, 10 (27), 22-33. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsu_2015_10_27_4
- Висоцька, О. С., & Романенко М. І. (2021). Холістично-екзистенційний вимір людського буття у співвідношенні категорій «здоров'я» – «хвороба». *Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія*, 1, 84-91. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmt_2021_1_14
- Карпова, С. Г., & Солоділова О. В. (2022). Філософські контексти екзистенціальної психотерапії Ірвіна Ялома в дискурсі сучасної культури. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 1, 78-87. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2022_1_13
- Оніщенко, Н. В., & Тімченко О. В. (2011). Установка на життя як фактор збереження фізичного та психічного здоров'я в умовах екзистенціальної загрози. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*, 981(47), 173-176. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2011_981_47_39
- Сторіжко, Л.В. (2019). Екзистенціальний психоаналіз – нова методологія пізнання сутності людини. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*, 40, 93-100. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_7_2019_40_14
- Терлецька, Л. (2023). Психотерапія екзистенційної провини як засіб збереження психологічного здоров'я особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*, 1, 71-74. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknup_2023_1_12
- Федорець, В. М., & Ключко О. В. (2019). Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури на основі розкриття феномену здоров'я, репрезентованого як екзистенція та онтологія. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки*, 3, 223-235. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2019_3_38
- Філатова, О. А., & Чугунов, В. В. (2010). Психотерапія екзистенціальних криз у хворих на сурдомутизм. *Світ медицини та біології*, 4, 60-62. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2010_4_16
- Франкл, В. (2023). *Лікар та душа. Основи логотерапії*, КСД, Харків.
- Aho, K. (Ed.). (2018). *Existential Medicine. Essays on Health and Illness*, Rowman & Littlefield, London, New York.
- Boss, M. (1963). *Psychoanalysis and Daseinanalysis*. Basic Books, New York.
- Boss, M. (1971). *Grundriss der Medizin. Ansätze zu einer phänomenologischen Physiologie, Psychologie, Pathologie, Therapie und zu einer daseinsgemässen Präventiv-Medizin in der modernen Industrie-Gesellschaft*, Hans Huber, Bern u.a.
- Boss, M. (1979). *Existential Foundations of Medicine and Psychology*. NY: Jason Aronson, New York.
- Broom, B. (2007). *Meaningful Disease: How Personal Experience and Meanings Cause and Maintain Physical Illness*. Routledge. London.
- Frankl, V. E. (1970). *Psychotherapy and Existentialism*, Washington Square Press, New York.
- Heidegger, M. (1987). *Zollikoner Seminare: Protokolle – Gespräche – Briefe*, Hrsg. von Medard Boss, Klostermann, Frankfurt am Main.
- Lukas, E., & Schönfeld, H. (2020). *Psychotherapie in Würde. Logotherapie konkret*. Bamberg: Elisabeth-Lukas-Archiv gGmbH.
- Wilberg, P. (2003). *Heidegger, Medicine and Scientific Method – The Unheeded Message of the Zollikon Seminars*. New Gnosis Publications, London.

REFERENCES

- Aho, K. (Ed.). (2018). *Existential Medicine. Essays on Health and Illness*, Rowman & Littlefield, London, New York.
- Bashmakova, O.V. (2015). Psychotherapy as an existential choice. *Actual Problems of Psychology*, 10 (27), 22-33. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsu_2015_10_27_4
- Boss, M. (1963). *Psychoanalysis and Daseinanalysis*. Basic Books, New York.
- Boss, M. (1979). *Existential Foundations of Medicine and Psychology*. NY: Jason Aronson, New York.
- Boss, M. (1971). *Grundriss der Medizin. Ansätze zu einer phänomenologischen Physiologie, Psychologie, Pathologie, Therapie und zu einer daseinsgemässen Präventiv-Medizin in der modernen Industrie-Gesellschaft*, Hans Huber, Bern u.a.
- Broom, B. (2007). *Meaningful Disease: How Personal Experience and Meanings Cause and Maintain Physical Illness*. Routledge. London.
- Fedorets, V. M., & Klochko, O. V. (2019). Development of health-saving competence of physical education teacher based on the disclosure of the phenomenon of health represented as existence and ontology. *Bulletin of the T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»*. Series: Pedagogical Sciences, 3, 223-235. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2019_3_38
- Filatova, O. A., & Chugunov, V. V. (2010). Psychotherapy of existential crises in patients with audiophileism. *World of medicine and biology*, 4, 60-62. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2010_4_16
- Frankl, V. E. (1970). *Psychotherapy and Existentialism*, Washington Square Press, New York.

- Frankl V. E. (2023). *The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to Logotherapy* KSD, Kharkiv.
- Heidegger, M. (1987). *Zollikoner Seminare: Protokolle – Gespräche – Briefe*, Hrsg. von Medard Boss, Klostermann, Frankfurt am Main.
- Karpova, S. G., & Solodilova, O. V. (2022). Philosophical contexts of existential psychotherapy by Irwin Yalom in the discourse of modern culture. *Perspectives. Socio-political journal*, 1, 78-87. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2022_1_13
- Lukas, E. & Schönfeld, H. (2020): *Psychotherapie in Würde. Logotherapie konkret*. Bamberg: Elisabeth-Lukas-Archiv gGmbH.
- Onishchenko, N.V., & Timchenko, O.V. (2011). Attitude to life as a factor of preservation of physical and mental health in conditions of existential threat. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Psychology*, 981(47), 173-176. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/ujrn/vkhipc_2011_981_47_39
- Storizhko, L.V. (2019). Existential psychoanalysis - a new methodology for cognition of the essence of man. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 7: Religious Studies. Culturology. Philosophy*, 40, 93-100. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_7_2019_40_14
- Terletska, L. (2023). Psychotherapy of existential guilt as a means of preserving the psychological health of the individual. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology*, 1, 71-74. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknup_2023_1_12
- Vysotska, O. E., & Romanenko, M. I. (2021). The holistic and existential dimension of human existence in the correlation of the categories 'health' and 'disease'. *Scientific Knowledge: Methodology and Technology*, 1, 84-91. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmt_2021_1_14
- Wilberg, P. (2003). *Heidegger, Medicine and Scientific Method – The Unheeded Message of the Zollikon Seminars*. New Gnosis Publications, London.